

52 טור הזהב // מיכאל הנדלזלץ בראיון בעקבות ספרו החדש

| כרמית ספיר ויץ

עם צאת ספרו "ממלא מקום עצמי", הכולל אסופה מטוריו, העיתונאי מיכאל הנדלזלץ סוקר את הקריירה הארוכה שלו כמבקר תיאטרון מוערך ומספר כי "קבוצות שונות מייחלות למותי הרבה זמן, בייסורי אימים אם אפשר"

משפה לשפה ומשלים ביטוי שחסר לי בשפה אחת בעזרת אחרת", הוא אומר.

על אמו הפולנייה הוא מספר בספרו שסיימה מערכת יחסים עם חברה, משום שזו העזה לרמוז שחיה קשים יותר משלה. "אמי לא השתלכה פה. הסיפור של אמי הוא סיפור העלייה שלה: 1957, נורא חם, המון יהודים. אמי באה מבית יהודי מתבולל. מבחינתה פה היה המזרח הפ- רוע. בזמנו לא התחברתי לסבל שלה. היום אני מבין את נכות ההגירה".

בשם העיתון

"יש רגעים שבהם החלטות של עורכי עיתונים יכולות להסיט את ההיסטוריה ממסלולה. רגע כזה התרחש בחדר הישיבות ב'הארץ' ביום שבו הגיעה משלחת של מנהלי התיאטרונים ברשימה קולקטיבית לנקוט צעדים נגד מבקר התיאטרון הנדלזלץ, או לפחות להעבירו מתפקידו. זה היה אחד מן הרגעים הגדולים שבהם הצטיינתי באי-עשייה. מי יודע איך היה נראה עולם התיאטרון אילו במקום לשלוח לכל הרוחות את מנהלי התיאטרונים (מי בכלל זוכר אותם) הייתי שולח לשם את הנדלזלץ" (חנוך מרמרי, העין הש- ביעית, אפריל 2017).

זה לא סוד שהצליח להקים עליו רבים. "השחקן ירמי עמיר אחז בגרוני וירק בפני", סיפר לסופר "מעריב" בשנת 1985 בטרם הגיש תלונה במשטרת עכו. "לא ירקתי ולא נגעתי בו", הכחיש עמיר. "רק אמרתי לו דברים בוטים על הביקורת שלו עלי לפני שנה". שבועיים לפני כן הותקף על ידי השחקן יוסי פולק בהצגה "רובינון קרוזו", ובעקבות זאת הושעה לשלושה חודשים.

והיה גם נסים אלוני, האיש שהנדל- לץ כינה "שרלטן בעל כורחו". עם צאתו מההצגה "שעיר אחד לעזאזל", אמר עליו ב"ביקורת חצות", פינתו בגלי צה"ל: "המלך הוא עירום", ועוד כהנה סופר-

טיבים שעוררו את חמת זעמם של רבים, בהם עלי מוהר שכתב ב"דבר" בשנת 1973: "הרושם המתקבל הוא שהנ- דלזלץ מוקסם עדיין מן העובדה שהוא שולף תמיד ראשון ואינו חש כי המהירות לפעמים עלולה להיות בעוכריו".

הוא לא אוהב לדבר על זה, אבל אי אפשר להגיד את השם הנדלזלץ בלי שאוטומטית יעלה השם של המחזאי נסים אלוני. "אני עומד מאחורי הדברים. אחת הבעיות של נסים, שלפעמים יצא לו קסם, אבל הוא אף פעם לא באמת הבין איך. כשאני קורא את הביקורת שכתבתי על 'אדי קינג' אני אומר: הטיעונים ישנם, אבל יכול היה להיות

זה נראה כמו סצינה ממחזה.

כיכר רבין בתל אביב, דוכני שבוע הספר, 80 מעלות בצל. אדם מגיש לאיש בכיסא גלגלים ספר ומבקש ממנו חתימה. "למי לכתוב את ההקדשה?", שואל האיש בכי- סא. "אני בוחר לשמור על עילום שם", עונה לו האדם. האיש על הכיסא מכחזך בגרונו, שולף את העט, פותח את ספרו החדש "ממלא מקום עצמי" וכותב: "לקורא המשכיל". "זה בסדר", הוא צוחק לעצמו ומתקדם מעט בכיסא הגלגלים.

זו אולי תמצית הסיפור של מיכאל הנדלזלץ (68), האיש שכתב במשך 42 שנה אל "הקורא המשכיל" המדומיין ביי- קורות תיאטרון, ערך את מוסף "ספרים" בעיתון "הארץ" ובמשך שנים ספורות כתב את טורו השבועי האישי "המי- לה האחרונה" שבו, בין היתר, תר אחר מקורות התפוח בגן עדן, התחקה אחר שמותיו של המה-שמו והלך כמו ברווז בעקבות הג'רפה הציונית הראשונה.

אילו יכול היה לבחור מחזאי שיכתוב מחזה על חייו, היה זה טום סטופארד. "אני אוהב את המחזות שלו, כי הם דורשים רמה גבוהה מאוד של תחכום ויש שם ניסיון לה- גיע לנקודה של הרגש שמונח מתחת לזה לפני שהצליחו להסוותו במילים", הוא מסביר.

"ממלא מקום", הוא מכנה את פעולת כתיבת הטור השבועי שכינס עכשיו בספרו השביעי, "ממלא מקום עצמי" שראה אור בהוצאת מאגנס. אחרי הכל, הנייר הלכן רק מחכה שיהיה מי שימלא אותו במספר מי- לים קבוע, באינצ'ים סדורים. "כתיבת טור היא ריצה למרחקים ארוכים, בלי חופשות. אדם שכותב כתיבה כזו מדמה את הקורא וביסודו של דבר הוא אדם מאוד דומה לי, אדם תרבותי כמוני", מסביר הנדלזלץ אל מי כתב.

"בסופו של דבר", הוא מוסיף, "אתה לא באמת חושב על הקורא. אתה חושב על זה שביום שיש ים שטח לכן ובאחריותך

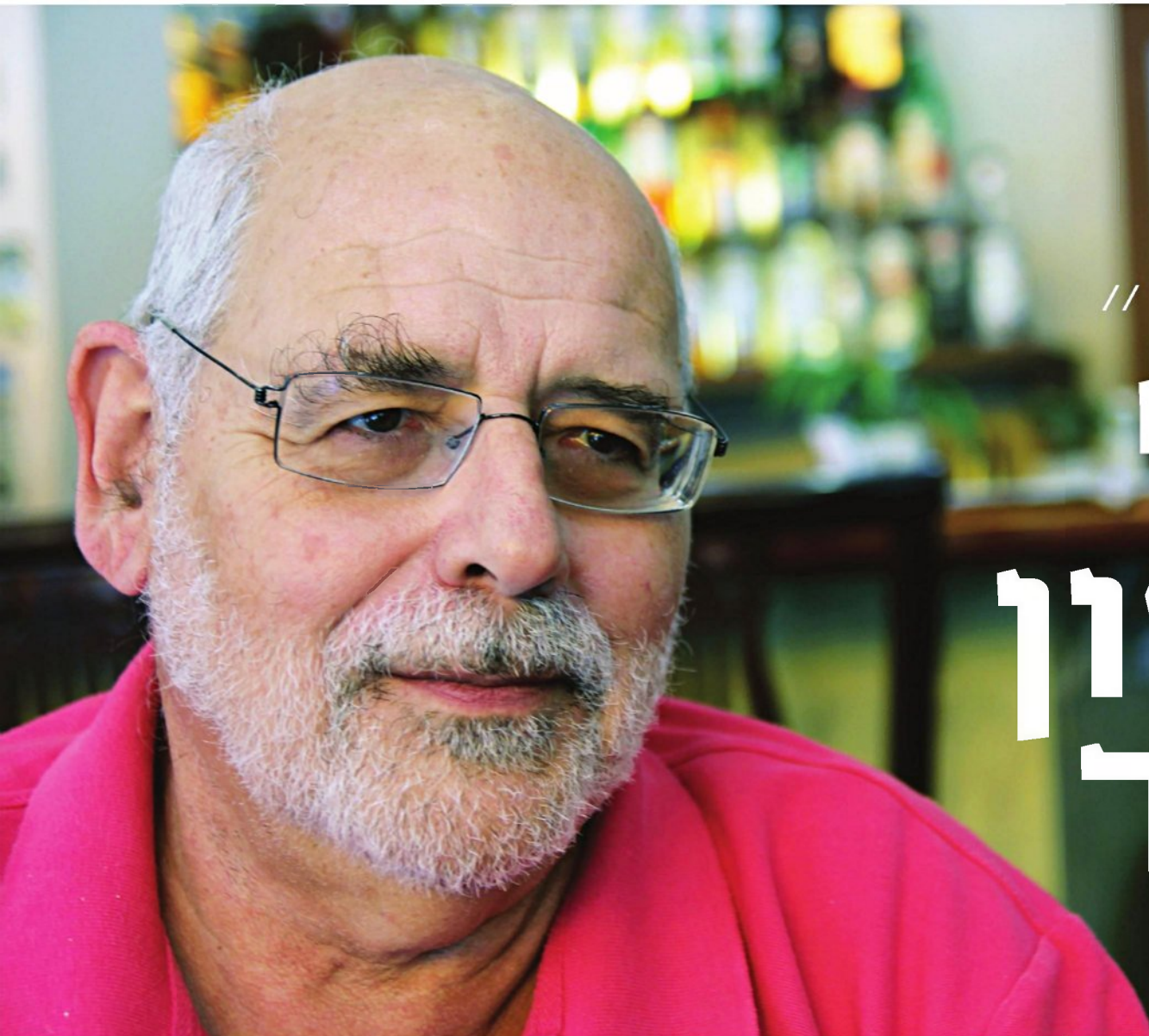
למלא את חלקו. לקחתי על עצמי משימה, למלא בכל שבוע 700 מילים שישכנעו גם אותי. כבר קרה שבני אמר לי: 'אבא, ראו שאין לך מה להגיד'. ענית לו: 'פה שת- פסת. מה שלא תפסת זה שאף פעם אין לי מה להגיד. אני פשוט התחייבתי'. העניין בטורים הוא להגיד: המציאות היא לא מה שאתם חושבים. יש לה עוד פנים".

וממרומי 68 שנותי, הוא עדיין נפעם מריבוי פניה. מטייל בין הפולנית - שפת אמו, לעברית - שרכש עם עלייתו ארצה, ולאנגלית. "באתי לוח חלק, ילד פולני בן 7 ולמדתי את השפה. אני עדיין חושב בשתי השפות, גולש

מיכאל הנדלזלץ

ממלא מקום עצמי

// כרמית ספיר ויץ //

גורף ראשון יהיד

"הקורא הוא אדם דומה לי, תרבותי כמוני". הנדלזלץ צילום: חלי גולדנברג

"לפעמים יצא לו קסם". אלוני

"למנהלים אומנותיים, עורכים ברדיו ובטלוויזיה וראשי ועדות רפרטואר יש דעה טובה על עצמם ופחות טובה על הקהל שאותו הם משרתים. הם מרגילים את הקהל להיות עצלן בחשיבה ולא מאתגרים אותו"

"לקחתי על עצמי משימה: למלא בכל שבוע 700 מילים שישכנעו גם אותי. כבר קרה שבני אמר לי: 'אבא, ראו שאין לך מה להגיד'. ענית לו: 'יפה שתפסת. מה שלא תפסת זה שאף פעם אין לי מה להגיד. אני פשוט התחייבתי'"

קונפליקט עם אלוהים

אצל הנדלזלץ, כך עולה מהשיחה, בכל פעם שמופיע הצירוף "זה בסדר", הוא מסכם אמירה מרירה-מתוקה עם יסוד טרגי. "אחת הבעיות של הביקורת היא שאתה צריך לצאת מהצגה ואז לגבש ולנסח דעה. 80%, אם לא 90% מיצירות האומנות שכל אדם רואה, אין לו דעה עליהן מלבד 'אהבתי, לא אהבתי', גם אם לכולם נגרמה חוויה טובה באותו מקום. התרומה של זה לקיום האומנות או לתולדות האומנות לא קיימת. זה היה קיום של רישואל, טוב שהיה ככה, ואין יותר מה לומר. אלא שאתה לא יכול לכתוב את זה בביקורת. במקרים רבים גיליתי שאני מאלץ

יותר חן בכתיבה".
חשבתי שתגיד חמלה.
"היוצר הזה תומך למקום שבו אנסו אותו לספק קסם, וזה לא היה מסוגל. לא טענתי שהוא שרלטן, אלא שהי סטואציה הזו נכפתה עליו".
מה תפקיד "מילוי המקום" כמבקר תיאטרון?
"כשאתה הולך כמבקר, אתה כותב בגוף ראשון רבים, 'היינו', 'ראינו', כאילו שאתה מבטא תחושה כללית. באיזשהו מקום זה מתבקש. אתה אומר: מי אני? אומנם קיבלתי תפקיד, אבל אני מדבר בשם העיתון".
"היינו" זה מתוך ענווה?
"לא ענווה, אלא כסת"ח. הסתרות מאחורי מישוה. ככל שצברתי ביטחון והתבררתי, הפסקתי עם ה'אנחנו'. הרי אני הייתי שם. זה אני, ועכשיו אני מספר לכם, הקוראים. הכי וונה הייתה לרווח על סמך ההבנה שלי והניסיון שלי".
נדמה שככל שאנחנו מכירים יותר בחוכמת ההמונים, מוסד הביקורת נבעט הצדה.
"למנהלים אומנותיים, עורכים ברדיו ובטלוויזיה וראשי ועדות רפרטואר יש דעה מאוד טובה על עצמם ודעה פחות טובה על הקהל שאותו הם משרתים. הם אומרים: 'אם זה היה תלוי בי, הייתי מעלה מחזה אחר לגמרי'. נסיף על זה את העובדה שרמת הקשב יורדת, ולפי רמת הקשב המשוערת של הקהל שלהם, הם מרגילים קהלים להיות עצלנים בחשיבה, להתפרקד אחורה ולצפות שהכל יוגש להם. יכול להיות שהקהל לא מבין את כל הדקויות, אבל למעשה אף אחד לא מאתגר אותו. אולי אם היו מאתגרים אותו, היו מתפלאים לגלות כמה שהוא מסוגל ליותר".
"כשפרשתי, העיתון הציע שאשאר כפריילנס ואמשיך לכתוב ביקורות. היו אנשים שרצו שאלך זה 30 שנה, זה בסדר. זה תפקידם. קבוצות שונות מייחלות למותי הרבה זמן, בייסורי אימים אם אפשר. טבעי. טוב, לא באמת.

את עצמי לאורגזמה. לפעמים זה נהדר בלי. התיאטרון והקהל התלטפו, לא נחווה פורקן, וזה בסדר.”

בתוך זה מסתתר פוטנציאל גדול לשיכרון כוח.

”כשהייתי יותר צעיר, הייתי יותר אימפולסיבי. כמו הרבה זכרים פריבילגיים אני יכול לטעון עד מחר שלא הייתי מודע לעמדת הכוח שלי, אבל לא פעלתי מתוך זה שאני יודע את זה. להפך, כל הזמן הייתי חרד אם אני עומד מאחורי הדברים שכתבתי משום האחריות ולא משום הכוח.”

הוא עושה שימוש בביטויים כמו “הצגות איקאה” (מחזה מוכן בהרכבה עצמית מחלקים קיימים), ומתהדר בכך שספריו “מעוטי המכר” עומדים גאים מול רבי המכר, מתעקש שהוא אדם שמעדיף לוותר על קונפליקטים, ואם הם מגיעים, שיהיו “בעצימות נמוכה”.

בפרויקט “929 – תנ”ך ביחד”, הוא חוקר ומפרשן כל יום פרק במקרא וכותב עליו מזווית אישית ומקורית. “בשלב מסוים הגעתי לפסוק מאוד ידוע ביחזקאל: וְתַעֲבֹה עַל פִּי לְגִשְׁיָהֶם אֲשֶׁר בְּשַׁר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזָרְמַת סוּסִים וְזָרְמַת־הוּא מִשְׁתַּף. “דימויים של ארוטיקה בסטיאלית. בפרשנות שלי כתבתי: ‘החמור, כידוע, הוא בעל איבר המין הארוך ביותר’. העורכים באתר שאלו אם אני יכול לוותר. ענית: ‘לי אין בעיה, אבל אם אני מצטט את רד”ק שאמר את אותו דבר במילים אחרות, זה בסדר? זה עובר?’”

וזה עבר?

”עבר.”

עם אלוהים, הקונפליקט הוא כבר מסוג אחר. “יש שתי דמויות ספרותיות שאנשים מתייחסים אליהן כאל אמי-תיות: אלוהים ושרלוק הולמס. אני לא מאמין באלוהים וגם הוא לא מאמין בי. מתוך הכרת התרבות ועוד יותר בעקבות 929, הוא קיים גם בלי להיות קיים. מהתנ”ך מצ-טיירת לי דמות מאוד אנושית. הוא לא עקבי, אי אפשר לסמוך עליו, יש לו תפיסה מוגזמת של כוחו והוא לא עומד בתסכולים. זה נורא יפה.”

ואולי זו הסיבה לכך שאין לו טענות כלפי אלוהים. כך היה גם כאשר אובחן כחולה בטרשת נפוצה. האבחנה הייתה מהירה וחזתה. “אילו היו שואלים אותי, לא הייתי ממליץ לאף אחד לחלות בטרשת נפוצה. זו אחת העובדות של חיי, שאיתה למדתי להסתדר כמיטב יכולתי. בהכללה, אחד מהיתרונות עבורי היה שהמגבלות שהמחלה הטילה עלי לימדו אותי הרבה על הטבע האנושי. זו מחלה שאיש לא יודע למה היא מתרחשת בגוף האנושי, ואיש אינו יודע לנבא את התפתחותה אצל חולה נתון, ואיש אינו יודע לרפא אותה. חוץ מזה יודעים עליה הכל, והמדע והרפואה בישראל הם מחלוצי המחקר עליה ועל הטיפול בה.”

בוא נדבר על הקנאביס הרפואי.

”מכיוון שאחד הסימפטומים של המחלה הוא טונוס מוגבר של השרירים, המתבטא גם בהתכווצויות, הקנא-ביס, עם איכויות ההרפיה שהוא מאפשר, הוא מזור מבורך המקל את הסימפטומים באופן משמעותי, לפחות אצלי. בצד זה, בחוויה האישית שלי, הקנאביס הרפואי מחדר מאוד, בחזקה שלישית או רביעית את הרזולוציה שבה אני קולט וחווה את המציאות. יכולת ההבחנה בפרטים מת-חדרת אצלי, כמו גם היכולת לעבד את הנתונים וליצור מתוכם תבניות משמעות. הטרשת כאמור היא חלק מהעו-ברות של חיי, ואני מתמודד עם העובדות. למדתי להיעזר, לא לדחות עורה כי זה מעליב את הסביבה. בכל יום לוי מרים משהו, איך סוף ללמידה שלך עם ואת עצמך.”